

„Žejančići“ su postali brend Žejana

Žejân, Žejani, Žejane... mičo mesto spod Šije... leži Ćicarije mej brhani. Rastegnulo se pod klobukon od sunca. Kad mi se j' se tako posložilo, na pravo mesto selo, veli kup storilo, z gušton san napisala ovu štoriju od Žejan i Žejančić...

Žejane su maleno mjesto u Općini Matulji. Smjestilo se ispod brda Šije na 618 metara nadmorske visine, svega tridesetak kilometara zapadno od turističke Opatije s primorske strane, a samo nekoliko od susjednih istarskih i slovenskih mjesta. Moglo bi se reći da Žejane vjekovima počivaju na nekoj čudenoj tromedi, odakle sa svima uokrug održavaju dobre i prijateljske odnose.

Prva spominjanja Žejana sežu u daleku prošlost. Tada su pisana svjedočanstva bila rijetka, pa se o povijesti mjesta Žejane više saznaje iz usmene predaje negoli iz pisanih dokumenata. Ipak, tvrdi se da su Žejane naseljene već u 14. stoljeću, da su preživjele i Mletačku Republiku i habsburšku vladavinu, kasnije i talijansku okupaciju u dvadesetom stoljeću.

Neki podaci govore da ih je u 15. i 16. stoljeću desetkovala epidemija kuge, ali je selo svojom žilavošću ipak opstalo. U 17. stoljeću Johann Weikhard von Valvasor, prolazeći ovim krajevima i bilježeći riječju i slikom zanimljivosti pojedinih mjesta u Liburniji, spominje da u Žejanama žive Vlasi. Kasnijih godina stanovnike Žejana neki nazivaju Ćići po Ćicariji, zbog posebnog govora Istrorumunji jer i u Istri ima još sela u kojima stanovnici govore posebnim jezikom, i naposljetku danas ih nazivamo Žejanci. Oni su za nas – svojim osebnim govorom, nošnjom, običajima – bogatstvo naše današnjice.

Opstati na tako malenu životnom prostoru i zadržati, očuvati i njegovati tradiciju svog postojanja kroz nekoliko stoljeća nije bilo ni lako ni jednostavno. Stoga Žejane zaslužuju posebnu pažnju i pomoć šire društvene zajednice te ne čudi što je „jezik zbog svoje ugroženosti uključen u UNESCO-ov Atlas ugroženih jezika svijeta, a Ministarstvo kulture Republike Hrvatske uvrstilo ga je na Listu zaštićene nematerijalne baštine“ već 2007. godine.

Vrijedno je spomenuti da su mještani Žejana kroz sva stoljeća ljubomorno čuvali svoj način života, svoj jezik i svoje običaje, a mada ih je dio krajem devetnaestog i početkom dvadesetog vijeka emigrirao u Ameriku, Australiju, Argentinu, kasnije i u europske zemlje, sve do Drugog svjetskog rata mjesto je bilo tradicijski čvrsto i homogeno povezano. Čak ni ratna razaranja, kada je selo u potpunosti spaljeno i raseljeno, nisu uništila duh naroda.

Poslije rata kuće su obnovljene. Selo je nastavilo svoje skromno življenje.

U poslijeratnoj novosagrađenoj školi 1946. godine, iako je škola u privatnim kućama djelovala i dvadeset godina ranije, ponovno se orio smijeh prvih godina i do stotinjak učenika. Mladi su se zabavljali uz glazbu harmonike, bajsa i cindre te odlazili na ples u obližnje Mune ili u susjedna slovenska mjesta. Živjelo se skromno od stočarstva, poljoprivrede i ugljenarstva... Svakodnevni život nije bio lak, ali je zadovoljstvo bilo tim veće.

Promjene u životu došle su s promjenama koje je sa sobom donijela nova tehnologija. Prvo je uvedena redovita autobusna linija jer je u riječkoj luci i brodogradilištu „Treći maj“ tih kasnih pedesetih godina 20. st. trebalo radnika. Drugi val promjena dogodio se nekoliko godina kasnije, kada je u selo dovedena struja, a potom i asfaltirana cesta. Time su bile otvorene nove mogućnosti za zapošljavanje mladih u Rijeci i Opatiji, a time, nažalost, otvorena i mogućnost za odlazak iz sela. S jedne strane dobitak za pojedince, a s druge gubitak za selo.

S godinama je broj stanovnika opadao, a time se osipao i broj djece za školu.

Mladi, koji su odlazili trbuhom za kruhom, pronalazili su svoje bračne partnere izvan ranijeg životnog okruženja i postupno, ali sigurno gubili su se običaji. Ali prvo je stradao jezik. A zatim i žejansko-munska nošnja. Jedina narodna nošnja koja je očuvana na prostoru Opatijskog krasa, kako god ga zvali, u svom autohtonom obliku (*opleće, kotula, počrnjenka, kanica, cota, faco, firtuh...*) bila je i svakodnevna, i nedjeljna za odlazak u crkvu, i svečana odjeća za *Jandrinju*, proslavu u čast sveca zaštitnika Žejana.

I kada čovjek pomisli da dolazi kraj svega, uvijek se dogodi neko čudo spasa.

Iako su mladi iz Žejana godinama svirali, plesali tradicijske plesove i glumili u Kulturno-umjetničkom društvu „Danica“ u Pasjaku, a od 1996. godine u selu pojačano i uspješno djeluje Folklorno društvo „Žejanski zvončari“ i unutar njega skupina pjevača *kântaduri*, ipak

se može reći da se snažniji zamah u očuvanju jezika nije osjetio sve do 2010., kada je osnovana Udruga „Žejane“. Tada je nekako počeo sustavan rad. Prvotni cilj Udruge bio je „njegovanje i promicanje žejanskog jezika te očuvanje, istraživanje i promicanje tradicijske kulture na području Žejana.“

Cilj je do danas ostao nepromijenjen, ali su se aktivnosti Udruge veoma proširile i za sada daju vrlo pozitivne rezultate. Zatvorena područna škola postala je zavičajni kulturni centar u kome se prikuplja zvučna, video- i arhivska građa, organiziraju se znanstveni skupovi i kulturna događanja, okupljaju se zaljubljenici u svoj kraj i mladi stručni ljudi koji ne žale ni truda ni vremena za spas višestoljetne povijesti Žejana.

U tijesnoj suradnji s Udrugom „Tragovi“ i Udrugom „Spod Učke“ iznjedren je zajednički projekt *Očuvej vlaška ši žejanska limba/Očuvanje vlašskog i žejanskog jezika*. Rezultat je projekta CD s rječnikom za učenje svakodnevnih izraza na vlaškom i na žejanskom jeziku *Limba de saka zi*, postavljena je informativna ploča na tri jezika, a svake nedjelje od 2013. godine radi i dječja igraonica „Žejančići“, u kojoj je do sada bilo 16 polaznika, od 3 godine do srednjoškolaca. Nijedan ne govori žejanski jezik, ali je svima cilj naučiti jezik kojim su nekada govorile njihove none i nonići. Neki ga samo razumiju, jer se u obitelji koristi ili čakavski jezik ili hrvatski jezik, ali su zato svi veoma zadovoljni što će njihova djeca naučiti jezik svojih predaka i tako usporiti umiranje jednog malog jezika koji je, zahvaljujući stručnosti i upornosti nekolicine entuzijasta, za sada na početku novog uspona.

Sama igraonica, kako nam je rekla njihova voditeljica ili šumajštarica Adrijana Gabriš, počiva na učenju žejanskog jezika kroz igru, kroz ono što djecu veseli i što joj omogućuje objedinjavanje kolektivnog rada s onima koji još ne znaju čitati i pisati te onima koji kao srednjoškolci imaju potrebu za većim angažiranjem u učenju. Za sada to voditeljici ide izvrsno. U igraonici koju su tako simpatično nazvali „Žejančići“ polaznici su: Anamarija Strčić, Alex Doričić, Matej Doričić, Mihael Doričić, Antonio Kuharić, Elena Kuharić, Rafael Mejak, Ivana Perak, Apolonija Strčić, Erik Sanković, Patrik Doričić, Samuel Doričić, Kaja Kosanović, Marta Kosanović i već bivši, ali nezaboravljeni Ivan Sanković i Dominik Perak.

Šumajštarica ili učiteljica Adrijana Gabriš izvorna je govornica žejanskog jezika. Njezini su roditelji otac Stanko obiteljskog nadimka *le Grzele* i mati Branka iz obitelji *lu Magâta*, oba djeda i obje bake su iz Žejana, s njima je provela prvih dvadeset godina života, pa iako je

preseljenjem postala Kastavka, u svom je srcu ostala zauvijek *Grzelina*, vjerna Žejanama i žejanskom govoru. I sada nam s ponosom pokazuje što sve rade njeni Žejančići...

Dječja jezična igraonica „Žejančići“ počela je s radom u rujnu 2013. godine, a rad igraonice temelji se na holističkom pristupu: kroz niz prirodno povezanih aktivnosti – razgovor i igru, priče i brojalice, pjevanje i plesanje te dramsko i likovno izražavanje – podučava se žejanski jezik. Namjera je da se kroz metodu „jezične imerzije“ kao i kroz igru i raznovrsne likovne, glazbene, plesne i dramske aktivnosti djeca podučavaju osnovama žejanskog jezika, te da se kod djece potakne proces stjecanja drugih znanja o njihovoj okolini te korisnih vještina, kao što je korištenje tehnologije. U prvoj godini rada pomogla joj je Davorica Stambulić, također izvorna govornica, a stručnu pomoć pruža joj doc. dr. sc. Zvezdana Vrzić.

Zanimljivo je da su „Žejančići“ veoma darovita grupa polaznika. Izrađuju čestitke, pozivnice, slikaju, glume i pjevaju, a posebnu pozornost privukli su jednom od najpopularnijih pjesama opatijskog barda Drage Gervaisa *Pipa*, koju je Adrijana Gabriš prepjevala na žejanski jezik, kako je sama rekla, u duhu i duhu.

No pjesma *Pipa* doživjela je još niz zanimljivih promjena. Najprije su pjesmu recitirali i na čakavskom i na žejanskom jeziku.

PIPA

Danas je nonić po kuće kričal
i beštimal
zač da mu j' neki pipu ukral.

Celu je kuću smutil,
mačka udril,
susedi zbudil,
pijat razbil
i nonu razjadil.

Joh i kataloh je bil
puli nas danas.

Najzad nesrećna se j' pipa našla;
je pod baretun nonu bila.

PIPA

Åstez av nono prin kâsa vikejt
ši beštimejt
ke lj-av nuštire pipa furât.

Tota kâsa-v zmuntit,
mačâku bušit,
susezi sproberit,
plâdânju razbit
ši nona razjadit.

Joh ši kataloh a fost
åstez la noj.

Najzad s-av nesrićna pipa aflât;
S-av de sup bareta lu nono aratât.

„Žejančići“ su potom *Pipu* naučili i pjevati. Glazbu je skladao Bruno Krajcar, a aranžman napravio David Trkulja. Sljedeći korak bio je da *Pipu* odglume. Za igrokaz ju je priredila darovita polaznica „Žejančića“ Anamarija Strčić. A onda je „Art film“ iz Matulja sve to snimio, napravljen je videospot te izdan DVD. Na njemu su fotografije i svih glumaca koje je snimio Igor Kleščić, dizajn omotnice izradio je Ivan Gabriš, a projekt potpisuje urednica Zvezdana Vrzić. Izradu DVD-a financijski su pomogli Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Istarska županija i Primorsko-goranska županija, a svoj doprinos realizaciji projekta svojim su angažmanom dali roditelji, bake i djedovi polaznika te mještani Žejana.

„Žejančići“ su postali brend Žejana. Ponos su svojih roditelja, ali i dokaz da jezik ne umire tako lako. Jezik je živ sve dok postoji i samo jedan govornik. A sudeći po radu Adrijane Gabriš i „Žejančića“, novih će govornika biti sve više.

Cvjetana Miletić